

ΛΟΓΟΣ

ΚΡΗΤΙΚΑ 1640

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΝΑΩ ΤΟΥ ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἱεροῦργοῦντος τοῦ Πανιερωτάτου
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Ἐκαστὰ τὴν τελοῦμένην ὑπὸ τῶν αὐτόθι Κρήτων
τῇ συμπράξει καὶ τοῦ Συλλόγου αὐτῶν ἢ
«Ὁμόνοια» ἐορτὴν τῶν ἐν Κρήτῃ
δέκα Μαρτύρων

Γ Π Ο

ΓΕΡΜΑΝΟΥ Ἱεροδ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

Τῆ 26 Δεκεμβρίου 1895.

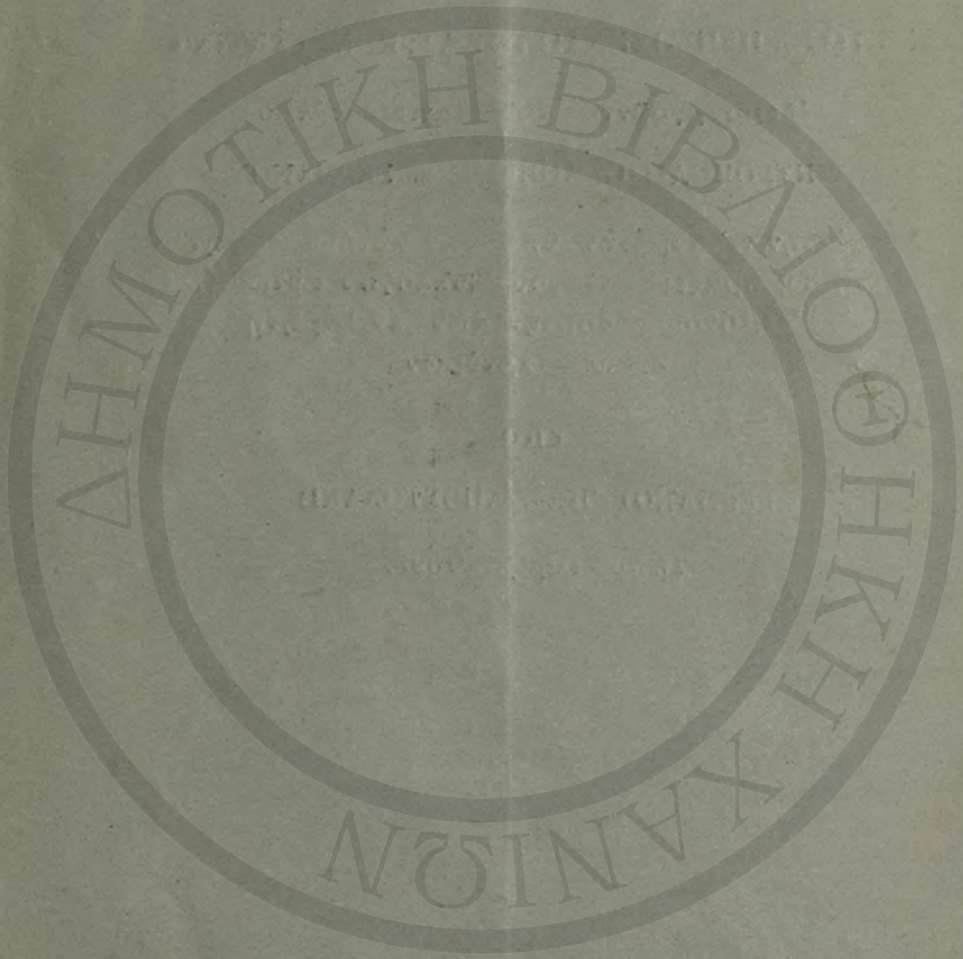
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΑΣΤΡΑΠΗΣ»

1896

2011

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

2011

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

199

ΚΡΗΤΙΚΑ 1640

ΔΟΓΟΣ

24 ΑΥΓ. 1959

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΧΑΝΙΑ
ΑΓ. 56479
Χρ. 18-5-2000
Είδη: Ιστορία Κρήτης
Αριθ. 940.542/ΑΠΟ

Σεβασμιώτατε Δέσποτα,

Εύσεβεις και ὀρθόδοξοι ἀκροαταί.

Εἰς θάλασσαν ἐξηγριωμένην και ἀφρίζουσαν, εἰς πέλαγος ὑπὸ σφοδροτάτων ἀνέμων παρασσόμενον, εἰς φοβεράς λαίλαπας και θυέλλας εἰρέθη τὸ σκάφος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας. Πανταχόθεν ὑψοῦντο τὰ κύματα ἄγρια και σφοδρῶς καταπίπτοντα ἠπέλουν τὸν καταποντισμὸν και τὴν ἐξαφάνισιν τῆς χριστιανικῆς ὀκιάδος. Μαίνονται κατ' αὐτῆς οἱ Ἰουδαϊκοὶ ὄχλοι, ταρασσονται και βράζουσιν ὑπὸ ἀχαλιναγωγῆτου θυμοῦ οἱ ἀρχιερεῖς και οἱ πρεσβύτεροι και τὴν μανίαν αὐτῶν ἀφίησιν κληρονομίαν εἰς τοὺς κατακτητὰς Ρωμαίους. Τῷ ὄντι καταδικάζουσιν οἱ πρῶτοι εἰς τὸν σταυρικὸν θάνατον τὸν ἐλευθερωτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταδικάζουσιν και οἱ δεῦτεροι τὸ ἀρτισύστατον τοῦ χριστιανισμοῦ οἰκοδόμημα εἰς κατακρήμνισιν και καταστροφὴν. Ἄρχονται χειρῶν ἀδίκων οἱ πρῶτοι χύνοντες αἱμὰ χριστιανικὸν πρὸς κορεσμὸν τῆς ἀσβέστου αὐτῶν δίψης· ἐξακολουθοῦσιν οἱ δεῦτεροι συστηματικώτερον τὸ θηριῶδες τοῦτο κατὰ τῶν χριστιανῶν ἔργον. Ἐφοδιάζουσιν οἱ πρῶτοι μὲ ἐπιστολάς τοὺς θερμότερους ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν διὰ νὰ δύνανται ἐλευθέρως νὰ παραβιάζωσι τὸ ἄσυλον τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν και νὰ σύρωσιν ἀνηλεῶς ἀνδρας και γυναῖκας, γέροντας και παιδιὰ και νὰ παραδίδωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς βασάνους και τὸν θάνατον· ἐκδίδουσιν οἱ δεῦτεροι διατάγματα ἀπαγορευόντα τὴν προσέλευσιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, διατάττοντα τὴν σύλληψιν, τὴν καταπίεσιν και τὴν καταδίκην εἰς παντοειδεῖς θανάτους παντὸς ἀρνούμενου νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἰδῶλα. Ὅντως θάλασσα τρικυμιώδης και ἀπειλητικὰ κύματα καταπίπτονσιν ἐπὶ τοῦ σκάφους τῆς Ἐκκλησίας! ἀλλὰ και ὄντως γενναῖοι και ἀτρόμητοι ἀγαδείκνυνται οἱ ἐντὸς αὐτοῦ εὑρισκόμενοι. Καὶ πάντες μὲν οἱ πανταχοῦ κινδυνεύσαντες ἀλλὰ και οἱ ἐν τῇ πολυθαυμάσῳ Κρήτῃ δέκα καλλινοὶ μάρτυρες τῶν ὁποίων τὴν ἐτήσιον μνήμην ἐορτάζομεν σήμερον. Τὰ εὐδῶδη ταῦτα τῆς Κρήτης ἀνθη, οἱ πολῦτιμοι οὗτοι τοῦ Χριστοῦ μαργαρίται, ἡ θεόλεκτος αὐτῆ δεκάς, ἡ μονάδα ἀχώριστον ἀποτελοῦσα κατὰ

τὸ πρόνημα καὶ τὴν ψυχὴν, οἱ ἀμάραντοι τῆς καλλιγόνου Κρήτης βλαστοί, οἱ γενναῖοι τοῦ Ἰησοῦ στρατιῶται, γυμνοὶ μὲν ἀπὸ ὕλικά ὄπλα, περιβεβλημένοι ὅμως τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ τὸν θυρεὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἀκαταγώνιστον ἄνωθεν συμμαχίαν ἐπικαλούμενοι, παρέστησαν ἀφόβως ἐνώπιον βαρέως ὀπλισμένων τυράννων, παρετάχθησαν μετὰ θάρρους ἀπέναντι πονηρᾶς παρατάξεως, ἀντέστησαν γενναίως κατὰ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ὕβρεων, ἐπάλαισαν ἀνδρικῶς κατὰ τῆς τυραννικῆς βίας καὶ στερήσεως, κατὰ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων καὶ δολίων περιποιήσεων, ὑπέμειναν καρτερικῶς τὴν ἐκκοπὴν τῶν σωματικῶν μελῶν καὶ τὴν δοκιμασίαν μυρίων ἄλλων ἀλγιστοτάτων βασάνων, καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάντες ἀνεδείχθησαν κατὰ τοῦ διαβόλου νικηταὶ τροπαιοῦχοι καὶ ἐστέφησαν ὑπὸ τοῦ παμβασιλέως δι' ἀφάρτων ἐν οὐρανοῖς στεφάνων· ὡς δέκα δὲ χρυσοὶ πάμφωτοι λαμπτήρες τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης καταγαλιῶσιν.

Ἡρμοῦζε λοιπὸν καὶ περιέμενε δικαίως ἡ ἐνταῦθα φιλότιμος τῶν Κρητῶν κοινότης καὶ τὰ μέλη τοῦ ἀξιολόγου αὐτῆς συλλόγου νὰ ἀκούσωσι σήμερον λόγον ἐγκωμιαστικὸν τῶν μαρτύρων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον τοῦ τυχόντος, δὲν εἶναι ἔργον ἐμόν· διότι δὲν μοῦ ὑπακούει ἡ γλῶσσα διὰ νὰ ἐγκωμιάσω ἐπαξίως τοὺς ἀθλοφόρους, δὲν μοῦ βοηθεῖ ἡ φωνὴ διὰ νὰ διασαλπίσω τὰς ἀρετὰς τῶν ἁγίων, δὲν με ἐνθαρρύνει ἡ διάνοια διὰ νὰ ἐξιστορήσω καὶ ἐξυμνήσω τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀγῶνας καὶ τὰ παθήματα τῶν ἐν Κρήτῃ δέκα μαρτύρων. Ὅθεν ἀρκοῦμενος εἰς τοὺς ἐπαίνους τοὺς ὁποίους κάμνει εἰς αὐτοὺς ἡ μὴ τῆρ ἡμῶν Ἐκκλησία καὶ τὴν ἀφθίτον ἐν οὐρανοῖς δόξαν, στρέφω τὸν λόγον εἰς τὰ αἴτια τῶν διωγμῶν, εἰς τοὺς δοκιμάσαντας τὴν σκληρότητα αὐτῶν γενικῶς καὶ εἰς τοὺς συνεχίσαντας ἐν Κρήτῃ τὸ ἔργον τῶν ὑφ' ἡμῶν σήμερον ἑορταζομένων. Ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ἐπικαλοῦμαι εὐμενῆ τὴν ὑμετέραν ἀκρόασιν καὶ τὴν κρίσιν ἐπιεικῆ.

Ὀλίγιστοι, εὐσεβεῖς ἀκροαταί, ἡσᾶν οἱ ἄλλοι οὐκ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον καὶ ἐκεῖνοι δειλοὶ καὶ ἀμφίβολοι. Μετὰ τὸν σταυρικὸν ὅμως αὐτοῦ θάνατον, τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἐνδοξὸν ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν κάθοδον τοῦ Παναγίου Πνεύματος, οἱ ὀλίγιστοι ἐκεῖνοι καὶ δειλοὶ, πλησθέντες θάρρους καὶ πνευματικοῦ φωτισμοῦ, ἤρχισαν νὰ κηρύττωσι τὴν θεῖαν τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος ἤκουεν εὐχαρίστως καὶ ἀθρόος προσετίθετο εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ. Ὡστε μάλιστα αὕτη ἤρχισε νὰ ἀντηχῆ, καὶ ἡ ἀρχαία πεπελαιωμένη ἐθνικὴ θρησκεία ἤρχισε νὰ κλονίζεται ἐκ θεμελίων νὰ κρημνίζεται ἐκ βάθρων καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπιων αὐτῆς νὰ ἀνυψοῦται μεγαλοπρεπῶς ἡ νέα τοῦ Ἰησοῦ θρησκεία πλήρης δόξης καὶ μεγαλείου, πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, πλήρης ἡλεκτρισμοῦ καὶ ἔλξεως, ὅπως συναρπάσῃ τὰ πλήθη, ὅπως ἀπομακρύνῃ ἐκ τοῦ χελοῦς

λοῦ βαράθρου τὴν μέλλουσαν νὰ κρημισθῆ ἐντὸς αὐτοῦ ἀνθρωπότητα, ὅπως ἀναζωογονήσῃ τὸ ἐτοιμοθάνατον γένος τῶν θνητῶν. Ἀλλὰ τὴν σωτήριον ταύτην θρησκείαν, τοὺς κήρυκας καὶ ὁπαδοὺς αὐτῆς εὐρέθησαν ἄνθρωποι φθονεροὶ δυσμενῶς βλέποντες καὶ πόλεμον κατ' αὐτῶν παρασκευάζοντες. Ὅθεν ὀλίγοι παρήλθον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων ἡμέραι καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ· κ' Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων . . . προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ» (Ματθ. 10,16,17,18) ἤρχισαν νὰ ἐκπληρώνται. Πρῶτοι οἱ ἀπόστολοι ἐδοκίμασαν τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς προφητείας ταύτης. Εὐρέθησαν πράγματι ἀμέσως ἐν μέσῳ λύκων, τῶν Ἰουδαίων, ὑπὸ τῶν ὀποίων διεβάλλοντο εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἄρχοντας, ἐσύροντο βιαίως εἰς τὰς συναγωγὰς, ὑβρίζοντο, ἐδέροντο, ἐλιθοβολοῦντο, ἐθανατοῦντο. Τὸ ἔργον ὅμως αὐτῶν προῦδευε καταπληκτικῶς καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν σφόδρα, ὥστε δὲν παρήλθον πολλὰ ἔτη καὶ οἱ χριστιανοὶ εὐρίσκονται πολυάριθμοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ καταπληκτικὴ ὅμως αὐτῶν αὐξήσις, διὰ τῆς ὁποίας νέος ἀνέτελλε βίος ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος τοῦ ἐν τῇ κακίᾳ γεγενηκότος κόσμου, τεινῶν νὰ εἰσδύσῃ πανταχοῦ καὶ νὰ μεταβάλῃ ὀλοσχερῶς τὰ πάντα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ κινήσῃ κατ' αὐτῶν πρὸς τὸ ἰουδαϊκὸν μῖσος καὶ τὸ τοῦ ἐθνισμοῦ. Κιθ' ὅσον δὲν ἦτο δυνατόν οἱ ἐθνικοὶ ἱερεῖς νὰ βλέπωσιν ἀπαθῶς καὶ ἀδιαφόρως κλειομένους τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐλλείψεως τῶν προσερχομένων, καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν καταστρεφόμενα ἕνεκα τῆς παύσεως τῶν μέχρι τότε προσφερομένων ἀπειρῶν θυμάτων. Δὲν ἦτο δυνατόν οἱ Αὐτοκράτορες καὶ λοιποὶ ἄρχοντες μετὰ τοῦ λαοῦ, νὰ παρατηρῶσι μὲ εὐμενῆς ὄμμα θριαμβεύουσαν τὴν νέαν θρησκείαν ὑπὸ τῆς ὁποίας ἠπειλείτο ἡ παντελὴς κατάργησις τῆς παλαιᾶς, μὲ τὴν ὁποίαν ἦσαν ἀχωρίστως συνδεδεμένα τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι τῆς πολιτείας, ἐνὶ λόγῳ ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίζετο ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τῆς ὁποίας καταργουμένης ἤθελε καὶ τοῦτο καταρρεῦσει καὶ ἐξαφανισθῆ. Ναί· δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγῃσι πάντα ταῦτα τὴν προσοχὴν τῶν ἐνδιαφερομένων, ὥστε νὰ ἀδιαφορῶσιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ γιγαντιαίως προοδεύοντος χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος, ἀλλὰ μυρία ὅσα ἐχάλκευον, καὶ ἀπειρα πρὸς ἐξόντωσιν τῶν χριστιανῶν ἐμηχανεύοντο. Ἀλλ' ἐθεώρουν ἀναγκαῖον πρὸς τὰ ἀνωτέρω αἷτια, τοῦ φθόνου δηλ. καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν συμφερόντων, νὰ εὕρωσι καὶ ἑτέραν αἰτίαν δικαιολογοῦσαν, κατ' αὐτοὺς, πληρέστερον τὸ σκληρὸν ἔργον τὸ ὅποιον διεννοοῦντο νὰ ἀρχίσωσι· καὶ εὗρον ψευδῆ τοιαύτην ἐκ τῶν ἐξῆς·

Ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία σκοπὸν ἔχει οὐχὶ τόσοσ τὴν τέρψιν τῆς φαντασίας, ὅσον τὸν ἐξαγνισμὸν τοῦ νοῦ καὶ τὴν διάπλασιν τῆς καρδίας· ἐπειδὴ ἡ νέα λατρεία ζητεῖ οὐχὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐπιβάλλουσα χαλινὸν εἰς αὐτὰς νὰ ἠθικοποιήσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὸν ἀνθρώπον συμφῶνως πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ παρουσιάζονται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νέοι ἄνθρωποι ἐν μέσῳ τοῦ ἠθικῶς σεσηπότου κόσμου. Καὶ ἐπειδὴ ἀπέφευγον μετ' ἐπιμελείας τὰ δημόσια θεάματα, συνοδευόμενα μετ' ἀνηθικότητος, καὶ τὰς μετὰ τῶν ἔθνικῶν συναναστροφὰς ἐθεωροῦντο μισάνθρωποι· ἐπειδὴ δὲν ἐλάτρευον τὰ εἰδῶλα, οὔτε εἶχον εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῶν ἀντικείμενα πίστεως κατηγοροῦντο ὡς ἄθεοι· ἐπειδὴ ἐτέλουν τὰς ἱεράς αὐτῶν συνάξεις κρυφίως ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἔθνικῶν κατηγοροῦντο ὡς συνομνύοντες κατὰ τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους· ἐπειδὴ τέλος δὲν προσέφερον θεῖαν λατρείαν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ἦσαν παράνομοι καὶ σκληροτράχηλοι. Παράπονα λοιπὸν καὶ κατηγορίαι τῶν ἀρχόντων, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων ἠκούοντο δεξιά καὶ ἀριστερά. Συνέβαιεν ἀνομβρία ἢ πλημμύρα, σεισμὸς ἢ θύελλα, ἐπιδημικὴ νόσος ἢ πείνα, οἱ χριστιανοὶ πταίουσιν, ἔλεγον οἱ ἔθνικοι, διότι ἔχουσι παρωργισμένους τοὺς θεοὺς. Ἐνικάντο οἱ Ῥωμαῖκοὶ στρατοὶ ἢ εἰσέβαλλον ξένοι λαοὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἢ συνέβαιεν οἰονδήποτε δυστύχημα αἰτίοι ἐπανελάμβανον εἶναι οἱ χριστιανοί. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἐφέρετο ἀνὰ τὰ στόματα πάντων τῶν ἔθνικῶν, οἱ ἀδιάλλακτοὶ οὔτοι ἔχθροὶ τῶν θεῶν καὶ τῆς πολιτείας, οἱ παραίτιοι τῆς κακοδαιμονίας καὶ τῆς καταπτώσεως τῆς πατρῴας ἡμῶν θρησκείας καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου.

Αἱ κατηγορίαι αὗται ὅσον ψευδεῖς καὶ ἀνυπόστατοι καὶ ἂν ἦσαν, αἱ ἀπαιτήσεις αὗται ὅσον σκληραὶ καὶ ἂν ἐφαίνοντο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνωσι λέξεις κεναί, ἀφοῦ ἦσαν τὸ ἀληθὲς φρόνημα τῶν ἀρχόντων, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων· ἀλλ' ἐκ τῶν λόγων προβαίνει σύμπας ὁ ἔθνικὸς κόσμος εἰς τὰ πράγματα, ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων εἰς τὰς ἐκπληρώσεις, ἐκ τῶν σχεδίων εἰς τὰ ἔργα. "Ὅλα λοιπὸν τὰ μέσα τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ ἐπινοήῃ ἢ μᾶλλον διστραμμένη, ἢ μᾶλλον σατανικὴ φαντασία ἐφευρίσκονταὶ καὶ ἐφαρμόζονται κατὰ τῶν χριστιανῶν. Προηγούνται ὑποσχέσεις, κολακείαι, προτάσεις ἀξιωμάτων, πλοῦτου καὶ δόξης διὰ νὰ ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν καὶ προσφέρωσι θυσίας καὶ λατρείαν εἰς τὰ εἰδῶλα· ἀλλὰ ταῦτα δὲν φέρουσι τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα· σκιά καὶ ὄναρ λογίζονται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν, ὡς σκύβαλα καὶ ἄχρηστα ἀπορρίπτονται, ὡς βλαβερά καὶ θανάσιμα ἀποπέμπονται." Ἄλλα μέσα λοιπὸν εἰς ἐνέργειαν, ἄλλα ὄργανα ἐξαναγκασμοῦ ἀπαιτοῦνται, ἀναφανεῖ ὁ ἔθνικὸς κόσμος· ἡ στέρσις περιουσιῶν καὶ δικαιωμάτων, αἱ φυλακίσεις, αἱ ἐξορίαι, ὁ σιδηρὸς, τὸ πῦρ, ἡ θάλασσα, οἱ ὀδόντες τῶν θηρίων ἐν τοῖς θεάτροις, οἱ

πρίονες ἐν ταῖς πλατείαις, ὁ σταυρὸς καὶ πᾶν εἶδος κολαστηρίου ὄργα-
νου ἐφευρίσκειται καὶ ἐφαρμόζεται κατ' αὐτῶν. Χωρὶς νὰ ἀποβάλωσι
τὴν χαρὰν αὐτῶν καὶ τὴν γαλήνην τὸ θάρρος καὶ τὴν καρτερίαν
οἱ χριστιανοὶ διαμαρτύρονται ἐνίοτε κατὰ τῶν ἀδικιῶν τούτων. «Δη-
μεύετε τὰς περιουσίας ἡμῶν, ἔλεγον πρὸς τοὺς διώκτας, φυλακίζετε καὶ
δεσμεύετε ἡμᾶς ἀθώους ὄντας, παραδίδετε ἀπανθρώπως εἰς τὰ θηρία,
εἰς τὰς φλόγας καὶ εἰς τὸ πῦρ τῶν δημίων, παρατείνετε τὰς βασά-
νους ἡμῶν, ἐπινοεῖτε βαρβάρως νέα βασανιστήρια. Πόθεν ἡ ἀκόρεστος
αὕτη μανία ; πόθεν ἡ ἀκόλαστος αὕτη σκληρότης ;» Οὐδὲν δύνανται
νὰ ἀπαντήσωσιν οἱ ἐθνικοὶ παρὰ μόνον, σὰς κάμνομεν ταῦτα ἐπειδὴ
δὲν λατρεύετε τοὺς θεοὺς ἡμῶν, διότι εἰσθε χριστιανοί. Ἐξακολουθοῦσι
λοιπὸν τὴν παράτασιν τῶν βασανιστηρίων καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν
τῶν εἰδῶν τοῦ θανάτου. Τριῶν αἰῶνων αἱματηρότατοι διωγμοὶ συστη-
ματικῶς διαδραματίζονται καὶ τὸ χριστιανικὸν αἷμα ῥεεῖ ἀφθονον ἀπὸ
τὰ βόθη τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τοῦ τέρατος τῆς Δύσεως καὶ ἀπὸ
τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀραβίας μέχρι τῶν βορείων μερῶν τῆς
Εὐρώπης. Ἄλλὰ τὸ αἷμα τοῦτο χρησιμεύει ὡς σπóρος πρὸς πολλαπλα-
σιασμὸν, στήριξιν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατὰ τὴν ἀκμὴν
τῶν διωγμῶν τούτων τὸ 250 μ.Χ. ἐπὶ Δεκίου Αὐτοκράτορος ἐμαρτύρη-
σαν καὶ οἱ ἅγιοι δεκά τῆς μεγαλομάρτυρος Κρήτης ἀθληταί, ἀπαρχὴ
καὶ ἀτελεύτητος σειρὰ ἄλλων πολυαριθμοτέρων, οἵτινες ἂν δὲν ἤλευ-
θέρωσαν, τοῦλάχιστον ἐλάμπρυναν καὶ ἐκλείσαν αὐτὴν καθὼς ἡ ἱστορία
μαρτυρεῖ, εἰς τὴν ὁποίαν ῥίψωμεν συντομώτατον βλέμμα.

Ἄλλὰ, παρακαλῶ, μὴ εἴπη τις ὅτι, ἐνῶ ὀμιλῶ περὶ μαρτύρων
τῆς πίστεως μεταφέρω ἀποτόμως τὸν λόγον εἰς μάρτυρας ὑπὲρ πατρί-
δος· διότι οἱ μὲν πρῶτοι ὑπερήσπισαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὴν πί-
στιν τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ ἀνεξαρτήτως τῆς πατρίδος, οἱ δὲ δεῦτεροι ὑπερ-
ῆσπισαν τὴν πατρίδα καὶ τὴν πίστιν συγχρόνως, διότι οἱ ἐχθροὶ κατὰ
τῶν ὁποίων εἶχον καὶ ἔχουσιν ἐκάστοτε νὰ πολεμῶσιν εἶναι καὶ τῆς πί-
στεως ἐχθροί. Ἄλλὰ καὶ ὀλίγαι λέξεις περὶ νήσου, ἐν ᾗ διεδραματί-
σθησαν τὰ φρικωδέστατα καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔρρευσε τόσον αἷμα ὑπὲρ
τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς, δὲν εἶναι ἀνάρμωστοι πρὸς
τὸν σκοπὸν τῆς παρουσίας πανηγύρεως. Ἡ αἱματόφυρτος λοιπὸν αὕτη
νήσος ἦτις, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, διὰ τὴν σοφὴν αὐτῆς νομοθεσίαν
ἦτο ἡ ἔδρα τῆς ἀρετῆς, τῆς χρηστότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐν ἐποχῇ
καθ' ἣν αἱ ἀρεταὶ αὗται ἦσαν ὅλως ἄγνωστοι εἰς τοὺς συγχρόνους λα-
οὺς, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν εἰς διάστημα πολλῶν αἰῶνων
εἶχε, διὰ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τὸ 69 π.Χ. Ἀποῦ δὲ ἡ πρωτεύουσα
τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ Μ.Κωνσταντίνου εἰς τὸ Βυζάν-
τιον καὶ ἐγένετο χριστιανικὴ, ἀπετέλεσε καὶ ἡ Κρήτη μέρος τοῦ χρι-
στιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἀτυχῆς καὶ τότε ὅπως καὶ σήμερον, οἱ

ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ καὶ ἡ λοιπὴ ἀθλιότης τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας ἔδωκαν πᾶσαν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Σαρακηνούς τῆς Ἰσπανίας νὰ κατακτήσωσιν αὐτὴν βιαίως καὶ παρανόμως (823 μ.Χ.). Ἡμέραι τότε θλίψεω καὶ δυστυχῶν ἀνέτειλαν διὰ τοὺς δυστυχεῖς αὐτῆς κατοίκους· τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κατακτητῶν· πολυειδῶς ἠναγκάζοντο νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀσπάζωνται τὸν ἰσλαμισμόν, ἀνθιστάμενοι δὲ σκληρότατα ἐβασανίζοντο καὶ ἐφονεύοντο. (1) Ἐκοτὸν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη ἐστéναζον ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν βαρβάρων τούτων χωρὶς νὰ ἀποβάλωσι τὴν ὑπομονὴν αὐτῶν καὶ τὸ θάρρος ἐξαιρουμένων ὀλιγίστων ἀσθενοῦς χαρακτῆρος.

Ἄλλ' αἱ ἡμέραι τῆς θλίψεως παρέρχονται, ἐκδιωχθέντων τῶν βαρβάρων ἐκ τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκά (861 π.Χ.) συντελεσάντων εἰς τοῦτο κατὰ μέγα μέρος τῶν Κρητῶν. Ἄλλὰ, ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ οὗτοι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἐταπεινώθησαν καὶ ἀπεδιώχθησαν, δὲν ἔλειψαν νὰ παρουσιάσθωσιν ἄλλοι τοιοῦτοι πλέον ἐπικίνδυνοι καὶ σκληροὶ, οἱ Ἐνετοί, (1204 μ.Χ.) εἰς τοὺς ὁποίους ὁμως ἀμέσως ἔδειξαν οἱ ἄρως τῆς Κρήτης ὅτι ἔχουσι νὰ ὑποστῶσι μεγάλας καὶ διηνεκεῖς θυσίας διὰ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν παντελεῖα αὐτῶν εἰρήνευσιν καὶ καθυπόταταξιν. Διότι ἀπαξ ἐγειρόμενοι καὶ καταβαλλόμενοι δὲν ἐνόουν νὰ παραιτηθῶσι τοῦ ποθομένου τῆς ἀνεξαρτησίας ἱεροῦ αὐτῶν σκοποῦ· δὲν ἐνόουν νὰ ἀφήσωσι τὴν Ἐνετικὴν Δημοκρατείαν οὔτε μίαν ὥραν νὰ κauerηθῆ καὶ ἀπολαύσῃ ἡσύχως τῶν ἀγαθῶν τῆς περιλημμένης αὐτῶν πατρίδος· δὲν ἠνείχοντο νὰ βλέπωσι ξένους μολύνοντας τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος, καταπατοῦντας τὴν αἱματοφόρον γῆν αὐτῆς καὶ ἐπιβάλλοντας τὴν θέλησιν καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν εἰς τοὺς γενναίους Κρητας· ἀλλὰ πάντοτε νέας ἔκαμνον δοκιμὰς καὶ νέας διωργάνου ἐπαναστάσεις· πάντοτε νέας δυσχερείας καὶ πράγματα παρείχον εἰς τοὺς ἀπεχθεῖς καὶ αἰμοεόρους κυρίους αὐτῶν. Καὶ ὅσα περισσότερον κατεπιέζοντο καὶ ἐτυραννοῦντο, τόσῳ συχνότερον ἐξανίσταντο· ὅσα πλείονες ἐφονεύοντο, τόσῳ περισσότεροι ἀνεφαίνοντο οἱ διαμαρτυρομένοι καὶ οἱ διεκδικοῦντες διὰ τῶν στιβαρῶν αὐτῶν βραχιόνων καὶ διὰ τῶν ἐνδόξων αὐτῶν ὄπλων τὴν καταπατουμένην τῆς πατρίδος αὐτῶν ἐλευθερίαν. Προσωριναὶ ἐπιτυχίαι τῶν Ἐνετῶν, παντελεῖς ἀποτυχία δύο μεγάλων ἀποικιακῶν ἀποστολῶν εἰς τὴν νήσον μὲ ἐξουσίαν καὶ εὐρέα δικαιώματα, μάταιαι παραχωρήσεις τίτλων, βαθμῶν, τιμῶν καὶ προνομίων εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἐπαναστατῶν καὶ εἰς ἄλλους, ἑκατὸν ἐξήκοντα ἔτων

(1) Μαρτυρικὸν θάνατον ὑπέστησαν πολλοὶ Ἐπίσκοποι, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γορτύνης Κύριλλος, πλῆθος κληρικῶν καὶ κοσμικῶν.

ἀδιάκοπος σειρά πεισματωδῶν ἀγώνων ἐξήντησαν καὶ ἔφερον τὴν Ἑνετιάν εἰς ἀπέλπισίαν. Ἀλλὰ βαρέως φέρουσα τὸ μάταιον τόσων δαπανῶν καὶ τὸ καίριον τραῦμα τῆς φιλοτιμίας αὐτῆς ἔστρεψεν ἢ ὑπερήφανος αὐτῆς σύγκλητος τὸ ὄμμα εἰς τὴν Ἑυρώπην ἐκλιπαροῦσα ὑποστήριξιν ἀφοῦ δὲ ἔλαβεν ἐπισήμως ὑποσχέσεις ἀπὸ ὅλας τὰς δυνάμεις, ὅτι δὲν θὰ χορηγήσωσιν οὐδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Κρήτας, συνήθροισε καὶ ἀπέστειλε πολυάριθμον μισθοφορικὸν στρατὸν κατ' αὐτῆς· καὶ μετὰ μεγάλην αἱματοχυσίαν ἠναγκάσθη ὁ ἠρωϊκὸς τῆς νήσου λαὸς μετὰ εἴκοσιν(2) εἰς διάστημα ἑκατὸν ἐξήκοντα ἔτων ἐπαναστάσεις νὰ ἠσυχάσῃ πλεόν ὀριστικῶς, οὐχὶ τόσον ἐξ ἀδυναμίας καὶ ἐξαντλήσεως τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ὅσον ἐκ θλιβεροῦ συναισθήματος ὅτι ἔπρεπε νὰ προσκτῆσῃται ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας τοιαύτας, ἐν εἰρήνῃ διατελῶν, διὰ νὰ δύναται νὰ ἀνθίσταται εἰς ἄλλην μέλλουσαν νὰ ἐνσκήψῃ φοβεράν καταίγιδα καὶ εἰς μέλλοντα νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτοῦ φοβερώτερον ἐχθρόν.(3)

Τῷ ὄντι· ἂν καὶ δυσηρεστημένοι ἐδείκνυον ὅμως ἐντελῆ πειθαρχίαν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, μεθ' ὧν κατὰ τὸ φαινόμενον συνεταύτισαν τὴν τύχην αὐτῶν μέχρι τοῦ 1669 ὅτε εὐρέθησαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νέου κυριάρχου, οὐχὶ μόνον ἐχθροῦ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ πάσης προόδου καὶ ἀνθρωπισμοῦ· οὐχὶ μόνον διώκτου τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀτόμου τὸ ὅποιον δὲν ἀσπάζεται τὰς μυσαρὰς αὐτοῦ ἀρχᾶς καὶ δὲν ζῆ τὸν κτηνώδη αὐτοῦ βίον. Εὐρέθησαν εἰς τὴν διάκρισιν λαοῦ ἀρνούμενου εἰς τοὺς λοιποὺς τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, φιλοτιμουμένου νὰ ὑπερτερῇ τὰ ἀγριώτατα τῶν θηρίων κατὰ τὴν θηριωδίαν, νὰ κολυμβᾷ εἰς ποταμοὺς αἱμάτων καὶ νὰ τρέφῃται ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους ὡς ἀγέλην κτηνῶν γνωρίζει νὰ μεταχειρίζεται. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ χριστιανὸς Κρῆς νὰ εὐρεθῇ εἰς θέσιν ἠθικῆν τοιαύτην ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιτάσῃ βίαν εἰς τὴν βίαν, ἐπιθεσὶν εἰς τὰς ἐπιθέσεις, διὰ νὰ μὴ ἐκφυλισθῇ καὶ ἀπορροφηθῇ. Καὶ ναὶ μὲν δὲν διεμαρτυρήθη ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν, διότι εἶχε τὴν συναίσθησιν ὅτι δὲν εἶναι ἀρκούντως εἰς τοῦτο παρεσκευασμένος, καὶ διότι ἔφρονε ὅτι ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἤθελεν εἶσθαι ἐλαφρότερος τοῦ ἐνετικοῦ. Ἀμα ὅμως ἐδιδάχθη ἐκ πικρᾶς πείρας τὸ ἐναντίον, οὐδὲν ἄλλο περιέμενεν ἢ ὦραν

(2) Ὑπάρχουσιν οἱ ἀναφέροντες καὶ ἑτέρας τέσσαρας ἐπαναστάσεις κατὰ τὰ 1465, 1467, 1574, καὶ 1608 καὶ οἱ ἀναριθμῶντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς ἑκοσι καὶ ἑπτὰ.

(3) Μελετήσωμεν καλῶς οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Κρήτες τὰ ὅσα ὑπέστησαν οἱ προπάτορες ἡμῶν ἐπὶ τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας, ὅπως μὴ δι' ἀβούλου διαιρέσεως καὶ ἀσυγγνώστου ἀδιαφορίας δημιουργήσωμεν τύχην λυπηράν.

κατάλληλον, ἀστέρα τινὰ ὀδηγὸν διὰ νὰ κινήσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνόμισε πρὸς στιγμήν ὅτι εἶδε τοιοῦτον ἐξ Ἄρκτου ἀνατείλαντα καὶ ἐξηγέρθη ἀλλ' ἠπατήθη· διότι ὡς ψευδῆς ὁ τοιοῦτος ἀμέσως ἐσβέσθη, καὶ οἱ πρόδρομοι τῆς Κρητικῆς ἐλευθερίας, ἐκ τοῦ προμαχῶνος τῆς Κρητικῆς, τῶν Σφακιῶν, ὀρμώμενοι, εὗρέθησαν, μόλις ἤρχισαν νὰ βαδίζωσιν, ἐντὸς παχυτάτου σκότους, καὶ ἐπλήρωσαν ἀκριβῶς τὴν πρωτοβουλίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔλαβον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν καταθλιβομένων συμπατριωτῶν αὐτῶν, διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ πρωτομάρτυρος **Δασκαλογιάννη** καὶ πολλῶν ἄλλων δεινῶν ἐπεκταθέντων ἐφ' ὄλων τῶν κατοίκων. Καὶ ἐνταῦθα, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δικαίως μὲν ὁ Ἑλληνισμὸς θεωρεῖ καὶ ἐγκωμιάζει ὡς πρωτομάρτυρα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν Ρήγαν τὸν Φεραῖον· δὲν ἐτήρησεν ὅμως αὐστηρὰν δικαιοσύνην μὴ μνημονεύσας ἐπαξίως τὸν πρὸ τούτου μαρτυρήσαντα **Δασκαλογιάννην**. Καίτοι ὅμως ὁ εὐγενὴς σκοπὸς τῶν ἐξεγερθέντων πρώτων ἀπέτυχε, καὶ ἐπηκολούθησαν διὰ τῆς ἐκτραχύνσεως τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος εἰς ὄλην τὴν νῆσον σφαγαί, ἐξανδραποδισμοί, στερήσεις, κακουχίαι, ἐκπάτριμοι καὶ συστηματικὸς πλεόν διωγμοί, οἱ χριστιανοὶ Κρήτες δὲν ἀπεδειλίασαν· διότι ἡ φύσις ἐπλασεν αὐτοὺς νὰ περιφρονῶσι τὰ δεινὰ καὶ νὰ εὐχαριστῶνται ὅπως πίπτωσι μαχόμενοι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μᾶλλον, παρά νὰ ἀποθνήσκωσιν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δουλείας, τῆς νόσου καὶ τῶν ἐτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη ἀποτυχία καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα αὐτὴν δυστυχήματα ἀντὶ νὰ γενησῶσιν εἰς αὐτοὺς ἀπελπίσιαν, τούναντιον ἐπλήρωσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνυπομονησίας, ὅπως ἴδωσι παρουσάζομένην τὴν στιγμήν διὰ νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ κύριον αὐτῶν ἔργον, τὴν ἀποτίναξιν τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ. Ὅθεν, ὅτε ἐσήμανεν ὁ κώδων τῆς ἐθνικῆς καλιγγενεσίας ἐν Ἑλλάδι, ἐξηγέρθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πρώτην κρούσιν.

Τὸ προοίμιον τότε τῆς ἐλευθερίας λήγει καὶ ἀρχεται ἡ ὑπόθεσις, τὸ σύνθημα δίδεται, ἐλευθερία ἢ θάνατος, καὶ ἡ Εὐρώπη ταρασσεται, διότι τοῦτο ἦτο σύνθημα κατὰ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας τοῦ 1814. Ὀλίγιστοι καὶ ἀδύνατοι κατὰ πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν ἐτοιμάζονται, καὶ ὅμως οἱ ἠρωϊκώτατοι τῶν ἀγῶνων μετ' οὐ πολὺ διαρκεῖς ἀρχονται. Σαλπίζει διὰ τῆς καρδίας ἐν τῇ καρδίᾳ ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὁ ζευγᾶς ἀφίνει τὸ ἄροτρον, καὶ ἀρπάζει τὸ ὄπλον· ρίπτει ὁ θεριστὴς τὸ δρέπανον τῶν σταχύων, καὶ λαμβάνει εἰς τὰς στίβαρας αὐτοῦ χεῖρας τὴν ἐχθρολέτειραν μάχαιραν· ἐγκαταλείπει ὁ κτίστης τὰ ὕλικὰ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ ἐτοιμάζει τὰ ὕλικὰ τοῦ πολέμου· ἐγκαταλείπουσιν αἱ οἰκογένειαι τὴν οἰκιακὴν ἐστίαν καὶ τὰ οἰκιακὰ ἀγαθὰ, καὶ τρέχουσιν εἰς τὰ ἔρημα καὶ ἀφιλόξενα ὄρη, ὅπως ἐκπνεύσωσιν ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους· λησμονεῖ ὁ πλοῦσιος τὴν ἡδυσπάθειαν καὶ ἐγκολπῶται τὴν

κακοπάθειαν ἀρνεῖται τὴν ἀφθονίαν καὶ ἐναγκαλίζεται τὴν στέρησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων προτιμᾷ νὰ συγκακουχῆ καὶ συμπάσχη μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ παρὰ νὰ ἀπολαύῃ ἐν δουλικῇ ἡσυχίᾳ ἢ ἐν ξενίᾳ γῆ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πλοῦτου. Ἄλλος Μωϋσῆς ὁ γνήσιος Κρής κατὰ τὴν αὐταπάρησιν, ἄλλος Παῦλος ἐν ταῖς στερήσεσι καὶ τοῖς κινδύνοις, ἄλλος μάρτυς ἐν τῇ περιφρονήσει τοῦ θανάτου καὶ τῶν ἐπιγείων ἀπολαύσεων. Δὲν βλέπουσιν οἱ Κρήτες φῶς οὐδαμοῦ καὶ ὅμως βαδίζουσιν ἢ πίστις τοῦ Χριστοῦ φωτίζει αὐτοὺς ἢ φωνὴ αὐτῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐμπνέει εἰς τὰ στήθη αὐτῶν ἀνδρίαν ἀκαταμάχητον. Πάντων στεροῦντι, καὶ ὅμως τὰ πάντα ἐφευρίσκουσιν· εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις ἐγκαταλείπονται, καὶ ὅμως δὲν ἀπελπίζονται, δὲν ὑποχωροῦσι. Μὲ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μόνον κατ' ἀρχὰς ὤπλισμένοι, ὀπλίζονται μετ' οὐ πολὺ καὶ μετὰ τὰ ὄπλα τοῦ ἐχθροῦ. Ὀλίγιστοι καὶ ἀδύνατοι ὄντες, ἀλλ' εἰς τὴν θεῖαν ἀντίληψιν καὶ τὰ ἀνθρώπινα δίκαια στηριζόμενοι καταβάλλουσι πολλοὺς ἀραιοὶ καὶ ἀσύντακτοι εὐρισκόμενοι, τρέπουσι πυκνοὺς καὶ συντεταγμένους· γυμνοὶ καὶ ἄστεγοι διατελοῦντες, καταισχύνουσιν ἐστεγασμένους καὶ καλῶς ἐνδεδυμένους. Πίπτει ὁ ἐχθρὸς ὠργισμένος καὶ ἀποθαρρύνεται, πίπτουσιν αὐτοὶ χαίροντες καὶ ἐνθαρρύνονται. Ἐκλείπουσι λεοντόκαρδοὶ ἀρχηγοὶ, ἀλλ' ἄλλοι πλέον λεοντόκαρδοὶ τοὺς διαδέχονται· καλύπτουσι τὸ πεδίον τῆς μάχης γενναῖοι πολεμισταί, ἀλλ' ἄλλοι γενναϊότεροι ἐκ τῆς τέφρας αὐτῶν ἀναφύονται. Στενάζει ἡ γῆ ὑπὸ τοὺς νικηφόρους αὐτῶν πόδας· ἀντηχοῦσιν αἱ φάραγγες καὶ τὰ βουνὰ ἐκ τοῦ κρότου τῶν ταταροφόνων αὐτῶν ὄπλων. Ἐκπλήττεται ὁ ἐχθρὸς, τρέμει, ὑποχωρεῖ προτροπᾶδην ἢ παμμίαιρος παράταξις καὶ κρύπτεται εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια ἀφίνουσα ὀπισθεν αὐτῆς τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Βλέπουσιν οἱ χριστιανοὶ Κρήτες τὰς οἰκίας αὐτῶν κεκαυμένας, τοὺς ἀγροὺς κατεστραμμένους, τὰ ὑπάρχοντα διηρπασμένα καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ εὐτυχῶς ἀπὸ πλάγῃ τοῦ βάρους τούτων ἵνα βαλῶμεν ἐλαφρότεροι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Προχωροῦσι λοιπὸν κατ' αὐτοῦ καὶ μόνον αἱ ἀπροσπέλαστοὶ ἐπάλξεις ἀναχαιτίζουσι τὴν νικηφόρον αὐτῶν πορείαν.

Ἄλλὰ φεῦ! ἡ ἀντήχησις τῶν νικηφόρων αὐτῶν ὄπλων, ἡ στενωχωρία καὶ καταισχύνῃ τῶν ἀντιπάλων ἐξοργίζουσι τὰ τέκνα τῆς Ἄγαρ καὶ νέοι τουρκικοὶ στρατοὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἄγρια στίφη ἐκ τῆς Ἀσίας, σμήνος Ἀγαρηνῶν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀραβίας καταλύουσι τὴν πολυμάρτυρα Κρήτην διὰ νὰ καταπνίξωσι τοὺς νικητὰς, διὰ νὰ διασκορπίσωσι πανταχοῦ νέον πῦρ καὶ ἐντελῆ ἐρήμωσιν, διὰ νὰ πολλαλασιάσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν μαρτύρων. Ἀρχίζουσιν ἐκ τῶν κληρικῶν, προβαίνουσιν εἰς τοὺς προκρίτους, καταλήγουσιν εἰς τοὺς ἀδυνάτους, γέροντας, γυναῖκας καὶ παιδία. Θρήνος καὶ κλαυμὸς καὶ ὄδυρμος πολὺς. Θρηνοῦσι τὰ ὄρη, χύνουσι πικρὰ δάκρυα αἱ κοιλάδες, αἱ πεδιά-

δες, τὰ χωρία αἱ πόλεις, ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν ἐρειπίων, μόνον ἢ φιλόανθρωπος Εὐρώπῃ μένει ἀπαθὴς καὶ ἀδιάφορος, ἵνα μὴ εἴπωμεν σονεργὸς τοῦ τυράννου. Θρηνεῖ ὀλοκλήρος ἡ Κρήτη τὰ τέκνα αὐτῆς, θρηνοῦσι ταῦτα τὴν Κρήτην, ἧτις ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης, κεκυφῦα ἐκ τοῦ βάρους τῶν θυμάτων, ρακένδυτος, αἱματόφυρτος καὶ παραμυρορφωμένη ἐκ τῆς μακρᾶς ταλαιπωρίας παρίσταται πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ τυράννου, ὅστις, μεθυμένος ἐκ τῆς νίκης, ἀναφωνεῖ με βάρβαρον φωνὴν καὶ γλώσσαν· ἐταπεινώθη τέλειον, ἔπεσε θανασίμως. Ναὶ ἐταπεινώθη, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐγερθῆ πλέον ἀγέρωχος· ἔπεσεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπουλώσῃ τὰς ἀπείρους αὐτῆς πληγὰς, διὰ τὴν γεννήσῃ τοὺς ὄσους ἐγκυμονεῖ ἥρωας, διὰ τὴν ἀπαγχονίσῃ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ 1833, διὰ τὴν στενοχωρηθῆς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ 1841· διὰ τὴν ταπεινωθῆς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ 1858 διὰ τὴν σὲ φέρωσιν εἰς ἀπελπισίαν κατὰ τὸ 1866 καὶ ἡμιτρίψωσι τὴν κεφαλὴν σου τὴν ὅποιαν ἄλλος εὐκόλως θά θραύσῃ· διὰ τὴν σὲ λαφυραγωγῆσωσι κατὰ τὸ 1878, διὰ τὴν μὴ σὲ ἀφήσωσι ποτὲ ἡσυχὸν ἕως ὅτου ἀποδώσῃς εἰς αὐτοὺς δικαίως ὅσα ἀδίκως καὶ παρανόμως τοὺς ἀφῆρες· ἕως ὅτου ἐξαντληθῆς καὶ ἀρχίσῃς με καρδίαν λαγωῦ ἅμα καὶ Φαραῶ καὶ με ὑποκρισίαν ἀλώπεκος νὰ ἐπικαλῆσαι τὸ ἔλεος καὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὄσων ἄλλοτε περιεφρόνεις· ἕως ὅτου περιορισθῆς ἐνόμως παρ' ὅσον ἐξηπλώθῃς παρανόμως· ἕως ὅτου ἐξέληθῃς ὄθεν εἰσῆλθες· καὶ ἡ σημερινὴ διαμαρτύρησις θὰ εἶναι βεβαίως ἡ τελευταία, ἐὰν παρόμοια πρὸς τὰ προηγούμενα ἀδικήματα καὶ σφάλματα ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων δὲν ματαιώσωσι τὸ ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς ἀρξάμενον ἐλευθερωτικὸν ἔργον.

Ἄγαπητοι, ἀπειρον εἶναι τὸ πλῆθος τῶν προσφερθέντων θύματα ὑπὲρ τῆς ταλαίνης ἡμῶν πατρίδος καὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἀπειρα δὲ καὶ τὰ τραύματα τὰ ὅποια ἐπροξένησαν εἰς αὐτὴν ξένοι καὶ οἰκείοι. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν ξένων τραύματα, ἂν καὶ φοβερά, παρασιωπῶμεν, διότι τοιαῦτα παρ' αὐτῶν πρέπει πάντοτε νὰ περιμένωμεν, τὰ δὲ ἐκ τῶν οἰκείων δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν διότι ἡ παρασιώπησις αὐτῶν οὐδέποτε θέλει φέρει τὴν ποθουμένην ὑπὸ τοῦ ἔθνους θεραπείαν, οὐδὲ τὴν πρόληψιν παρομοίων, ἀλλὰ θέλει προχωρήσει εἰς τὸ ἀνίατον καὶ συνεπῶς εἰς τὸν θάνατον τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν πατρίδος καὶ τὴν ἀσφιζίαν τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Βέβαιος ὄθεν ὅτι μόνη ἡ ἀλήθεια δύναιται νὰ σώσῃ πᾶντας ἡμᾶς, ἂν καὶ θὰ φανῇ πικρὰ ἀποκαλυπτομένη κατὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν εἰς τοὺς οὐχὶ φίλους αὐτῆς βεβαίως, λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ ἐκθέσω αὐτὴν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐν τῷ τέλει τῆς πρὸς ὑμᾶς ὁμιλίας μου. Λοιπὸν μετὰ τὰς ματαιωθείσας ἐλπίδας τοῦ δεκαετοῦς Κρητικοῦ ἀγῶνος κατὰ τὸ 1821 ὑπὸ τοῦ Πρωτοκόλλου τοῦ 1830, τὸ ὅποιον ἐχώρησε τὴν Κρήτην ἀπὸ τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος, καὶ τὰς δι' ἀγχόνης ἀνωφελεῖς θυσίας τοῦ

1833, εξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1841 ὅτε προσεφέρθη εἰς τοὺς Κρήτας ἡγεμονία. Ὑπακούσαντες ὅμως εἰς τὰς ὁδηγίας τῶν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τῶν ὁποίων οἰκτρῶς ἐνεπαίχθησαν, ἀπέριψαν αὐτήν, προτιμήσαντες νὰ ἐπανεέλθωσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον δουλείαν ἀφοῦ ἐπεισθήσαν, ὅτι, χάρις εἰς τὴν ἀπεριόριστον σύνεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὁ διακαὴς αὐτῶν πόθος, ἡ ἔθνικὴ ἔνωσις δὲν ἦτο δυνατὴ. Ἡ εἰρηνικὴ, ἀλλ' ἐνοπλος διαμαρτύρησις τοῦ 1858 ἐκίνησε καὶ αὐτὴν τὴν σκληρὰν καρδίαν τοῦ Σουλτάν Μετζήτ, ὅστις, ἀνακαλέσας τὸν τότε Διοικητὴν Βελῆ πάσᾶν, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους τὸν ναύαρχον Ἀχμέτ πασᾶν, τὸν Ρεμζῆ ἐφένδην καὶ τὸν πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντα Κωνσταντῖνον Ἀδοσίδην πασᾶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε δώσει τὴν ἐντολὴν ὅπως προλάβωσι τὴν χύσιν καὶ μιᾶς μόνον βανίδος αἵματος, καὶ, ἐξαπούντες μόνον τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν, δώσωσιν εἰς τοὺς Κρήτας πᾶσαν ἄλλην ἀρεστὴν εἰς αὐτοὺς διοικητικὴν ἀποκατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ τότε φεῦ! ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πάντα λίθον ἐκίνησεν ὅπως πείσῃ τοὺς Κρήτας νὰ δεχθῶσι τὰ ἄδωρα δῶρα τὰ ἀναφερόμενα ὡς προνομία τοῦ 58, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ὄπλοφορίας ἐπαρῆγοι τὸν τόπον καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου προνομίου ἔχει τὴν βᾶσιν αὐτῆς ἡ σημερινὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Μεταπολιτεύσεως. Ἡ διαστροφὴ τῶν προνομίων τοῦ 58 μετὰ τὴν ἀνάβασιν τοῦ Σουλτάν Ἀζίζ εἰς τὸν θρόνον, παρεσκευάσε τὴν ἀναφορὰν τῆς 14 Μαΐου τοῦ 1866 ἀπευθυνθεῖσαν ὑφ' ὅλης τῆς Κρήτης πρὸς τὸν Σουλτάνν καὶ τὰς Μ. Δυνάμεις ἥτις ἐπεκαλεῖτο τὴν διόρθωσιν πολιτεύματος ὑποφερτοῦ. Ἀλλὰ καὶ τότε συγχρόνως ἔγγραφα ὑποβληθέντα ὑπὸ τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διέστρεψαν τὸ πρόγραμμα τῶν Κρητῶν καὶ περιέβαλον αὐτὸ μὲ ἐπαναστατικὸν χαρακτῆρα πρὶν ἢ δικαιολογηθῆ τοῦτο ὑπὸ τῆς διαγωγῆς τῆς Πύλης. Ἀντὶ λοιπὸν ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἀναφορὰν τῆς 14 Μαΐου, ἐζητήθη διὰ φερμανίου ἢ σύλληψις τῶν ὑπογεγραμμένων καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτῶν δεσμίων εἰς τὰ φρούρια. Ὡς ἦτο ἐπόμενον τὸ μόνον μέτρον, ὅπερ εἶχον οἱ Κρήτες νὰ λάβωσιν, ἦτο ἡ ἀνύψωσις τῆς σημαίας τῆς ἔθνικῆς αὐτῶν ἐνώσεως. Ἐγένετο λοιπὸν πρὸς τοῦτο ἔγγραφο τὸ ὁποῖον καὶ ὑπεγράφη τὴν 10 Σεπτεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς Μ. δυνάμεις. Ζῶσιν ἔτι πρόσωπά τινα ἐκ τῶν ἀποτελεσάντων τότε τὴν Κεντρικὴν ὑπὲρ τῆς Κρήτης Ἐπιτροπὴν, ἥτις ἔγραψεν εἰς τοὺς προεζάρχοντας τῶν Κρητῶν «Δότε ὑμῖν τριῶν μηνῶν ἐπανάστασιν καὶ ἡ Κρήτη εἶναι ἐλευθερωμένη». Πόσῃ χαρὰν καὶ θάρρος ἐμπνέουσιν εἰς τοιαύτας περιστάσεις τοιαῦτα ὑποσχέσεις! Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις διήρκεσεν ἑνδεκάκις τρεῖς μῆνας, καθ' ἣν ἐξεπατρίσθησαν καὶ μετεφέρθησαν ὑπὲρ τὰς ἑβδόμηκοντα χιλιάδας γυναικοπαίδων καὶ ἀδυνάτων διὰ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰς τὴν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα, ἐν ἣ εὐρον ἀδελφικὴν φιλοξενίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εὐγνω-

μονεὶ ἡ Κρήτη, ὡς καὶ διὰ τὰς θυσίας τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν. Πρέπει ὁμως νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ φρίκης ὅτι ἡ μεγάλη καὶ πολυπληθεσττέρα μετανάστευσις ἐγένετο μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1867 ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἤρθη μὲν δέκα καὶ τέσσαρας μῆνας, καὶ ὅτε ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσις τῆς Κρήτης εἶχεν ἀπελπισθῆ ὀριστικῶς. Ἐκτοτε μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1868 τὴν εὐθύνην ἄπασαν καὶ ἀμέριστον τῶν ματαιῶς θυσιασθέντων αἱμάτων καὶ χρημάτων φέρει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὡς καλῶς γινώσκουσα ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1867 αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ ἔθικοι πόθοι τῶν Κρητῶν καὶ τοῦ Πανελληνίου εἶχον ματαιωθῆ(4). Ἐπειδὴ ὁμως οἱ Κρήτες διετέλουν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς καταδικῆς αὐτῶν ταύτης, ὑπήκουσαν τυφλοῖς ὄμμασι νὰ ἀπομακρύνωσι τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ ἐπὶ δεκαεννέα ἔτι δλοκλήρους μῆνας νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα. Ὑπὲρ τὰς εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδες χριστιανῶν Κρητῶν μετὰ τῶν ἐθελόντων ἐτελεύτησαν τὸν βίον. Ἀφίνομεν νὰ ἀριθμῶσιν οἱ Ὄθωμοι πόσοι ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ καὶ πάλιν προσεφέρθη ἡγεμονία εἰς τοὺς Κρήτας ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐματαιώσεν ἀποστολῆ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ἐν Ἀργυρουπόλει τῆς Ρεθύμνης. Εἶναι γνωστὸν τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀπέναντι τῶν τοσοῦτων θυσιῶν ἀντὶ νὰ δοθῆ σχετικὴ ἀποκατάστασις εἰς τὴν Κρήτην συμφώνως πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον αὐτῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας Ἑλλάδος τὸ γόητρον ἤθελεν ὑπερυψωθῆ ἀπέναντι τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἤθελεν ἔχει τὴν ἐκτίμησιν τῆς Εὐρώπης, οὐδὲν σχετικῶς ἐλάβομεν· διότι ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη, ἡ τόσον αἱματηρὰς ἐκατόμβας προσενεγκοῦσα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας, διὰ τῆς ὅλης ἐσφαλμένης πολιτικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, κατέληξε φεῦ! εἰς τὸ ἐν Παρισίοις πρωτόκολλον τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1869 καὶ εἰς τὸ ψευδοπολίτευμα τὸ δοθὲν εἰς τοὺς Κρήτας ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1877 ἢ ἐπανάστασις ἐκείνη, ὡς ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ἕνεκα τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου εἶχεν ἐξασφαλίσαι εἰν τοὺς Κρήτας ἀληθῆ καὶ πλήρη αὐτονομίαν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐματαιώσεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ 1877—78 ἐξαναγκάσασα τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Κρήτης διὰ τὸ Βερολίνον νὰ παραιτηθῶσιν(5), ὅπερ

(4) Ἄν τὰ τηλεγραφήματα τὰ ἀνταλλαγέντα κατὰ Ἰούνιον μεταξὺ τῆς ἐν Βερολίνω Ἑλλ. Πρεσβείας καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν ἐξηφανίσθησαν, δύναται ὁ ἀπορῶν νὰ βεβαιωθῆ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

(5) Ὁ Κόμης Ἀνδράσης μαθὼν ὅτι ἡ Κρήτη ἐξελέξατο ἀπεσταλμένους διὰ τὸ Βερολίνον ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τοῦ ἐντίμου κ. Ν. Δούμπα νὰ ἴδῃ αὐτοὺς πρὶν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Μ. Συνεδρίου.

ἔπραξαν ὀλιγοῦσαντες τῶν πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν καθηκόντων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἦτο ἀρμοδίᾳ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Κρήτην εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου. Ἀλλὰ τίς θὰ πιστεύσῃ ; καὶ ὅμως εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ ἀντιπροσωπεύσαντες τὸν βασιλέα Γεώργιον εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο, ἀφοῦ ἐπέστησαν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε νὰ ἀκουσθῇ ὑπὸ τοῦ Μ. ἐκείνου Συνεδρίου ἠρνήθησαν νὰ ζητήσωσι μίαν ἀποκατάστασιν ὑποφερτὴν ἐν Κρήτῃ πρὸς τὸ συμφέρον καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀφωρότεροι ἰχθύος μείναντες ἐγκατέλειψαν αὐτὴν εἰς τὸ 23 ἄρθρον τῆς Βερολινείου συνθήκης, τὸ ὅποιον ἀντεγράφη ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας τὴν ὀνομαζομένην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἣτις, ἐνῶ πᾶσα ἀντεράπη ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, μόνον ὡς πρὸς τὸ ἀφορῶν τὴν Κρήτην ἔμεινεν ἀθικτος πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς. Ἀντὶ δὲ τῆς πλήρους αὐτονομίας τὴν ὅποιαν ἐδικαιούντο οἱ Κρήτες ν' ἀποκτήσωσιν ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἐγένοντο γνωστὰ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1889 κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ ὁποίου ἐγκύκλιος τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐνθαρρύνουσα τοὺς Κρήτας ἐν ἀρχῇ παρέδωκε μετὰ ταῦτα αὐτοὺς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ, τῆ συμβουλῆ καὶ συνδρομῆ τοῦ ἐν Χανίοις ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου κυρίου Γρυπάρη, καὶ μᾶς ἔφερεν εἰς ὃ σημεῖον εὐρισκόμεθα σήμερον.

Ἴδου ἐν ἀτελεστάτῃ σκιαγραφίᾳ τοῦ κυρίως, ἂν καὶ ἀκουσίως, δρᾷται ἡ ἀπὸ τοῦ 1841 καὶ ἐντεῦθεν ἀποτυχία τῶν μακροτάτων καὶ καταστρεπτικωτάτων Κρητικῶν ἀγῶνων, οἵτινες ἔβαψαν καὶ τὴν πλέον ἀπόκεντρον γωνίαν τῆς νήσου μὲ αἶμα ἐντόπιον καὶ ξενικὸν καὶ κατέστησαν αὐτὴν κυριολεκτικῶς εἰκόνα τῆς αἰωνίου κολάσεως. Τί λοιπὸν ὠφελεῖ ἡμᾶς τὸ ὅτι ἀκούομεν μεθ' ὑπερφηφείας ἐπίστε, ὅτι ὁ Κρῆς ἔχει τὸ αἶσθημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄδολον καὶ ἀκέραιον εἰς τὰ ἥρωικά αὐτοῦ στήθη καὶ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ἀπαράμιλλον, ἢ ὅτι εἶναι κατὰ τινὰς ἡ τυπικὴ προσωποποίησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἢ ἂν ἀπεδειξεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον πόσον ἔχει νὰ κοπιᾷσῃ μεγάλη Δύναμις διὰ νὰ καθυποτάξῃ καὶ μικρὸν λαὸν εἰς τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν ἐμφωλεύει διαρκῶς ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ γενναιότης πρὸς ἐκδίκησιν τῶν δικαίων αὐτοῦ, ἀφοῦ εἴμεθα ὁ πλέον ἠδικημένος λαὸς τῆς ὑψηλοῦ ; καὶ ὑπὸ τίνων ; Ἄρα γε δὲν δικαιούμεθα νὰ κάμνωμεν φρικτὰ παράπονα κατὰ τῶν ἀδικησάντων ἡμᾶς, νὰ στρέφωμεν ἀπ' αὐτῶν τὸ πρόσωπον, νὰ κλείωμεν βαρέως τὰ ὄτα εἰς τὰς ἐκάστοτε νοθεσίας αὐτῶν, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς ἐγκαταλιπόντες νὰ ἐγχαράξωμεν βαθέως εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ τῶν ἀπογόνων μας

ἐν γένει τὸ σκεπτόμεθα ὡς Κρήτες διὰ τὴν Κρήτην ;
Ναὶ· ἤθελε λέγει τις. Ἄλλ' ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἔθνικὴ συγγένεια, ἡ
φιλοξενία ἦν πάντες παρὰ τοῦ ὄλου ἔθνους ἀπολαύομεν ἐκάστοτε, οἱ
προαιώνιοι καὶ ἀναλλοίωτοι πόθοι ὄλων ἡμῶν τῶν Κρητῶν καὶ τὸ συμ-
φέρον σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπαιτοῦσι νὰ ἔχωμεν ἐτι τὴν δέου-
σαν ὑπομονὴν καὶ σύνεσιν ἀπερίφροστον καὶ νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν ἀνω-
θεν φωτισμὸν καὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν εἰς τὰς διανοίας καὶ τὰς καρ-
δίας τῶν ἰθυόντων σήμερον τὰ τοῦ ἔθνους, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πᾶν πε-
ριμένομεν, ὅπως τοῦλάχιστον ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ σημερινῇ περι-
στάσει, ἀποφύγῃσι παρόμοια πρὸς τὰ τῶν προηγουμένων ἀδικήματα
καὶ σφάλματα καὶ τὸν κίνδυνον αἰώνιου καὶ δικαίας κατακρίσεως· τε-
θῶσι δὲ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς λήθης τὰ ἀνω-
τέρω προξενηθέντα εἰς τὴν ἀτυχῆ ἡμῶν νῆσον κακά. Ὑμεῖς δὲ, ἀγαπη-
τοὶ συμπατριῶται, καὶ ἐν ξένη ζῶντες ἀναλογιζόμεθα ὅτι, τὸ μέρος
ἐν ᾧ εἶδομεν πρῶτον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἡ πατρὶς, ἐφ' ἧς ἐλάβομεν
τὰς πρώτας περιποιήσεις καὶ ἐξ ἧς ὀρμώμενοι καυχώμεθα, πρέπει νὰ
εἶναι δι' ἡμᾶς τὸ ἀξιοσεβαστότερον καὶ ἀξιαγαπητότερον ἐν τῷ κόσμῳ,
ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἀποσπᾶται ποτε ὁ νοῦς ἡμῶν καὶ ἡ καρ-
διά καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἀρμόζει νὰ ἀρνώμεθα τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν
ἡμῶν ὑποστήριξιν, Ἄλλ' ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἶπω, πρὸς τιμὴν καὶ
ἔπαινον τοῦ ἐν Πειραιεὶ ἀξιολόγου τῶν Κρητῶν Συλ-
λόγου καὶ τῶν μελῶν ἐν γένει τῆς ἐνταῦθα Κρητικῆς
κοινότητος, ὅτι εἰς τὰς εὐγενεῖς ὑμῶν καρδίας τὰ δει-
νοπαθήματα τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν Κρητῶν εὐρέ-
σκουσιν ἡγῶ καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐνόντων ἀρωγὴν, καὶ εὐ-
χρηθῶ ὅπως τὸ πατριωτικὸν ὑμῶν παράδειγμα μιμη-
θῶσι καὶ ἄλλοι πλείονα δυνάμενοι καὶ πλείονα εἰς αὐ-
τὴν ὀφείλοντες. Ὅλοι δὲ ὁμοῦ παρακαλῶμεν ἀπὸ καρδίας τὸν
Πανάγαθον Θεὸν, ὅπως ἐπιβλέπῃ ἐπὶ τοὺς ἀγωνιζομένους ἀδελφοὺς
ἡμῶν, διαφυλάττῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἐπιβουλάς καὶ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ
καὶ στέψῃ τοὺς ἱεροὺς αὐτῶν ἀγῶνας ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, ὅπως
ταχέως, πρὸ παντὸς ἀπνευκταίου, ἴδωμεν τὴν κυανόλευκον Ἑλ-
ληνικὴν σημαίαν κυματίζουσαν ἐπὶ τῆς κορωνίδος τῆς Μεσογείου καὶ
τὸν Βασιλέα τὸν Ἑλλήνων Γεώργιον τὸν Α'. δίδοντα ἐπ' αὐτῆς τὰς
βασιλικὰς αὐτοῦ διαταγὰς· προσβίαις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ
τῶν ὑφ' ἡμῶν σήμερον ἑορταζομένων. **Γένοιτο.**

Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ ἐν Πειραιεὶ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου
ἱεροουργοῦντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ. Γερμανοῦ,
τῇ 26 Δεκεμβρίου 1895 ὑπὸ Γερμανοῦ Ἱεροδ. Ἀποστολάκη.

LIBRARY

Πωλείται δραχμῆς

Ἰπέρ

τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως.

